

Att lära in ett nytt arbetssätt: datorn i vården under 1990-talet

I Arkiv nummer 3, 2020, beskrev Rikard Friberg von Sydow inledningen av vårdens datorisering under 1960-talet. När han gör ett nytt nedslag 30 år senare har en hel del hänt. Datorn har gått från att vara ett specialverktyg till en maskin som står på nästan varje anställds skrivbord. Dock duckar man för frågor som rör bevarande eller förflyttning av information.

Text: Rikard Friberg von Sydow rikard@arkivfeber.se

DET FINNS EN typ av böcker som bara kan publiceras under en viss tidsperiod och verkar hopplöst utdaterade bara ett decennium senare. Ett exempel på detta är böcker vars syfte är att presentera ett nytt arbetsverktyg som senare kommer att vara så pass självklart inom yrket att vi knappt kan förstå hur arbetet utfördes innan det infördes. Mellan 1970- och 1990-talen kom ett otal böcker av denna typ som presenterade datorn som arbetsredskap för olika yrkesområden. Vill ni läsa en från vårt eget område så är Jan Appelquist och Lena Wilhelmssons *Registratorn och datorn* från 1990 ett bra

exempel. Men eftersom jag under en period intresserat mig för datoriseringen av vården så är det en annan skrift som jag har intresserat mig för, nämligen Ingvar Grattes *Datorn i vården* från 1996.

DATORISERING AV VÅRDEN började under 1960-talet. 30 år senare, under 1990-talet, har mycket hänt. Datorn har gått från att vara ett specialverktyg till en maskin på nästan varje anställds skrivbord. Gratte förutsåg att det några år senare, vid millinieskiftet, skulle finnas en dator på varje vårdanställds arbetsbord.

Det gränssnitt som använ-

dare mötte när den tittade på en datorskärm under denna tid hade förändrats från ett tidigare textbaserat till ett grafiskt med pek- och klickfunktioner. I stället för ett tangentbord med bokstäver och funktionstangenter så skedde kommunikationen mellan människa och maskin främst med hjälp av det pek- och klickdonet mus. Fortfarande aktuellt idag men med viss konkurrens från så kallade touchscreens.

INGVAR GRATTE, SOM har skrivit boken, har författat ett större antal böcker i programmering och systemvetenskap från början av 1980-talet

och framåt. Här finns mer översiktliga verk om ADB, automatiserad databehandling, vilket var namnet som användes på nästan all datorhantering under 1980-talet. Men även läroböcker i flera programmeringsspråk från COMAL till Java och C++. Boken om datorer i vården sticker ut något då den berör ett specifikt yrkesområde och har en mer resonerande (och spekulerande) stil än en ordinarie lärobok – vad vi kanske skulle kalla en debattbok. Utökad datorisering av vården är oundviklig enligt Gratte, bland annat för att möta rationaliseringskraven som kommer komma i och med en åldrad befolkning.

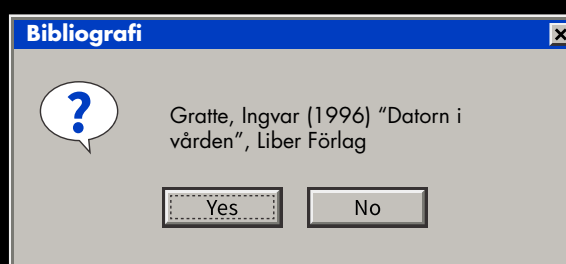
EN ANNAN FRÅGA som tas upp som viktig, och som har en betydelse för det sammanhang vi befinner oss i som arkivarier, är de växande arkiven. Den stora tillväxten i vårdarkiven, upp mot 14 hyllkilometer vårdhandlingar per år utifrån samtida källor, argumenterar för en förändring av hur vårdinformation sparas. Pappersarkivens struktur diskuteras också då författaren menar att "Det kan till exempel vara svårt att hitta en patientjournal i ett stort rum med många hyllor". Denna typ av problem skulle en datorisering kunna lösa. Generellt ses människan som en osäker informationsutväxlare vars sortering och förmedling inte riktigt går att lita på.

Vad anses då vara viktigt att lära ut under denna tid? Först och främst hur ett datorsystem fungerar, vilka typer av system det finns och hur de kan hjälpa vårdpersonal. Här gäller

det främst att skapa en kompetens hos personal utan IT-bakgrund för att de ska kunna välja system och förstå det system som de har valt. I övrigt finns en stor del med en diskussion om hur olika delar av systemen relaterar till och hanterar vårdadministrativa och juridiska problem. Diskussion kring detta var viktig under denna tid eftersom det, enligt författaren, inte finns ett enda svenskt sjukhus under 1990-talet som hade en någorlunda heltäckande datorisering.

SOM ARKIVARIE MÅSTE bevarande dyka upp i tankarna när informationssystem diskuteras. Vi behöver inte tänka oss ett bevarande för en framtida historiker – människor lever så pass länge nuförtiden så att de passerar flera informationssystem under sin levnadstid. Vill vi i framtiden veta vad som hänt en person trettio år tidigare så måste vi planera för framtiden.

Används då något utrymme till att diskutera hur den information som samlas in kommer att bevaras? Utifrån Grattes perspektiv var datorer maskiner som man under denna tid använde för arkivering även om vad arkivering är inte definieras. Ändå diskuteras varken bevarande eller förflyttning av information

från ett inaktuellt avslutat system till ett aktuellt nyetablerat. Det här är något jag själv känner igen från annan IT-litteratur från samma tid och är utifrån mitt perspektiv lite av ett mysterium. Antingen hade man funderat igenom konverterings- och bevarandefrågor under denna tid och kommit fram till att de kunde lösas, men att det inte var något att belasta en läsare med. Eller så ignorerade man – i värsta fall – eller missade – i bästa fall – helt detta problem. Grattes bok är intressant för att den på ett par ställen läcker ut en del problem mellan raderna. Till exempel tar han det inte för självklart att en datorisering i slutändan kommer att bli mer ekonomisk. Han diskuterar arkivlagen och vilka konsekvenser den får för bevarande av vårddata i en offentligt driven verksamhet, men plockar inte upp bevarandet till diskussion. På det sättet går det att ana att en del problem som vi har fått brottas med under 2000-talet började bubbla upp till ytan redan tidigare. Även hos systemvetare. ✕